

Politiegeweld en dwangarbeid

Het werkopvoedingskamp
Ohrbeck

"Twee politieagenten stonden
met gummi knuppels op de trap
en riepen: 'Sten, sten!',
Twee andere sloegen ons
en zeiden: 'Langzaam, langzaam!'"
(OLEKSANDR KOLODOVSKIJ)

A.Z.!

Als je in het Duitse Lager
Een iets onvertogens doet
Word je aanstonds kaal geschoren
En met het A.Z. beboet.
Arbeitszucht is concentratie
En wat dat daarginder is
Kunnen velen nooit meer zeggen ...
Doodgegaan in droefenis.

,s Morgens vroeg klinken bevelen
En als je maar even wacht
Worden je een aantal slagen
Met de knuppel toegebracht.
Af en toe mag je je wassen
En je krijgt een korstje brood
Maar na amper twee, drie weken
Lijk je wel de Gore Dood.

Werken moet je lange dagen
Met eenzelfde luizentrop,
Je krijgt brood, een bitter beetje,
En nog minder watersoep.
Als je ziek wordt, geen erbarmen,
Werken moet je in Het Rijk,
Het A.Z. verlaat je meestal
Als een schim, een spook, een lijk.

Hoe kan in ,n beschaafde wereld
Zoveel ergelijks bestaan,
Duitsland heeft zich door die Lagers
Met de grootste schand' belaân.
Kommer, zorgen, luizenplagen
Zij vergalden alle pret
En de Orgie van de Misdaad
Culmineerde in ,t A.Z.!

[1] Phida Wolff
Osnabrück, 15 Februari 1945

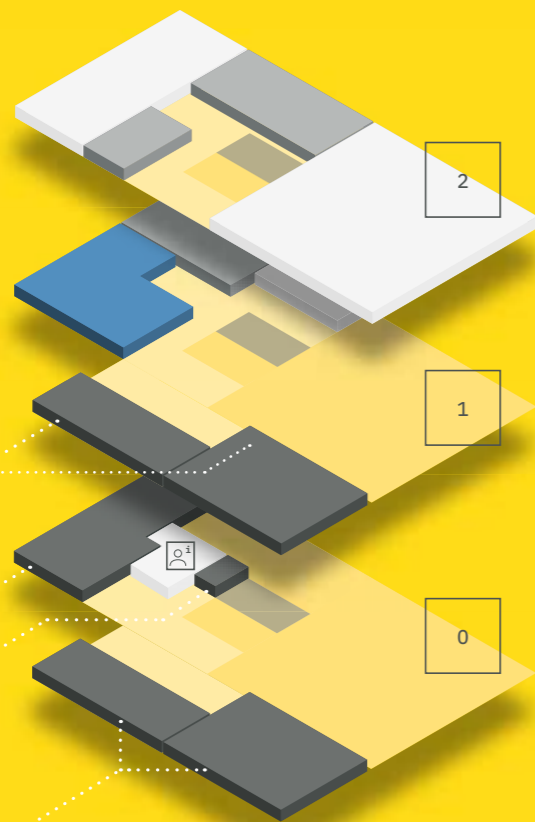
Tentoonstelling

- Acht weken gevangenschap → 19
- Onder onbekenden → 19
- Hoe kan je overleven? → 21
- Steeds meer doden → 23
- Hoe kan je verder leven? → 31
- Drie decennia van zwijgen → 33

- Werkopvoedingskamp van de Gestapo → 3
- Ondersteuning van de oorlogseconomie → 5
- De macht van de bewakers → 7

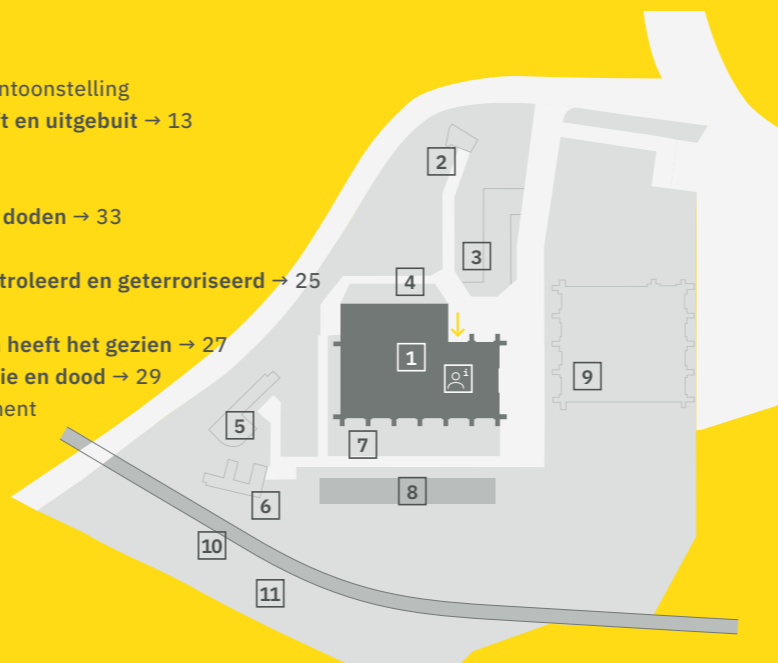
Geweld en angst → 9

- Alleen nog maar een nummer → 11
- Levensgevaarlijk werk → 13
- Doelgerichte ondervoeding → 15
- Ziek gemaakt → 15
- Uit heel Europa → 17

Plattegrond

- 1 Augustaschacht: Tentoonstelling
- 2 Kamppoort: Bestraft en uitgebuit → 13
- 3 Stalgebouw
- 4 Annex
- 5 Latrine: Straffeloos doden → 33
- 6 Schuilbunker
- 7 Appèlplaats: Gecontroleerd en geterroriseerd → 25
- 8 Opslagruimten
- 9 Ketelhuis: Iedereen heeft het gezien → 27
- 10 Spoordijk: Deportatie en dood → 29
- 11 Herdenkingsmonument

Politiegeweld en dwangarbeid Het werkopvoedingskamp Ohrbeck

In de Tweede Wereldoorlog moesten miljoenen mensen dwangarbeid verrichten voor het nationaalsocialistische Duitsland. Alleen al in de regio Osnabrück waren tienduizenden vrouwen en mannen uit heel Europa tewerkgesteld als dwangarbeiders. Wie probeerde aan de gedwongen arbeid te ontkomen, werd bestraft met opsluiting in het werkopvoedingskamp (AEL) Ohrbeck. In dit kamp van de geheime staatspolitie (Gestapo) Osnabrück heersten levensbedreigende omstandigheden.

In de tentoonstelling is te zien hoe de onmenselijke behandeling de gevangenen gewillig moest maken. De herinneringen van vroegere gevangenen getuigen van de moeite die het kostte, om in AEL Ohrbeck te overleven. De opsluiting in het kamp had blijvende invloed op de overlevenden en de families van gevangenen. In de Duitse maatschappij zijn de AEL echter vrijwel onbekend.

De Herdenkingsplaatsen Gestapokelder en Augustaschacht vormen een historische eenheid. Op de beide locaties is een gezamenlijke permanente tentoonstelling te zien rond het thema 'Politiegeweld en dwangarbeid'. De herdenkingsplaatsen kunnen afzonderlijk worden bezocht, in willekeurige volgorde.

Beeld van het schachtgebouw: Foto uit 1896.

Knoop, vermoedelijk afkomstig van een van de Franse krijgsgevangenen. Vondst tijdens een opgraving in 2011.

Registerkaart over Stefan Majewski. De Gestapo Osnabrück liet Majewski opsluiten in AEL Ohrbeck.

Plastic schaalmodel van een Hanzekogge, gebruikt als kinderspeelgoed. Relatiegeschenk uit 1951. Vondst tijdens een opgraving in 2010.

Papieren figuur van de tentoonstelling 'MensenBeelden' van Hiltrud Schäfer, 2003.

Augustaschacht 1874–1939

De Augustaschacht werd in 1874 gebouwd om water weg te pompen voor de mijnbouw. In het schachtgebouw stonden destijds een stoommachine en de pomp. Aan het begin van de jaren twintig haalde de Klöckner-fabriek de stoommachine weg en bracht daarna meerdere verdiepingsvloeren aan.

[H. MÜLLER | DER GEORGS-MARIEN-BERGWERKS- UND HÜTTEN-VEREIN | 1906]

1940–1943

In de Tweede Wereldoorlog huisvestte de Klöckner-fabriek verschillende groepen werkkrachten in het schachtgebouw: van juli 1940 tot oktober 1942 tot wel 352 Franse krijgsgevangenen. Vanaf medio 1942 tot eind 1943 verbleven er dwangarbeiders uit Oost-Europa.

[GEDENKSTÄTTEN GESTAPOKELLER UND AUGUSTASCHACHT]

1944–1945

In januari 1944 richtte de Gestapo Osnabrück de Augustaschacht in als werkopvoedingskamp (AEL) Ohrbeck. In samenwerking met de Klöckner-fabriek exploiteerde de Gestapo het kamp tot april 1945. De Gestapo maakte over de meesten van de 2.000 gevangenen een registerkaart aan.

[NIEDERSÄCHSISCHES LANDESARCHIV | STANDORT OSNABRÜCK]

1945–2002

Na de oorlog werden in het schachtgebouw noodwoningen gebouwd. Tot 1968 verbleven daar vluchtelingen, ontheemden en mensen van wie het huis was gebombardeerd. Daarna stond het gebouw leeg, afgezien van de pomp. Rond 1970 werd het niet gebruikte gedeelte voor de veiligheid dichtgemetseld.

[GEDENKSTÄTTEN GESTAPOKELLER UND AUGUSTASCHACHT]

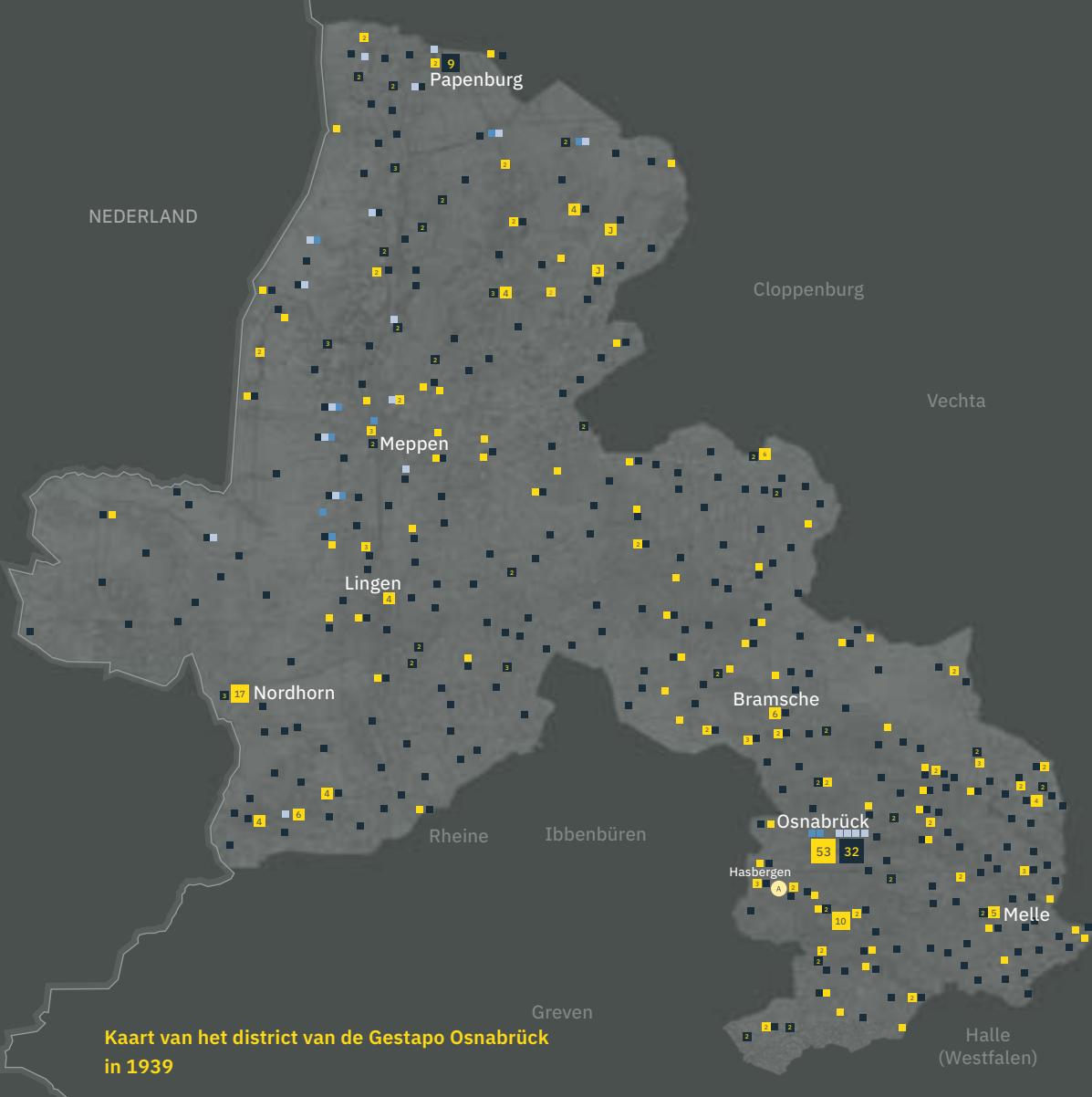
2002–vandaag

In 2002 kocht de vereniging die de herdenkingsplaats beheert het gebouw en maakte het vervolgens stap voor stap weer toegankelijk. Gelijktijdig met het opbouwen van de herdenkingsplaats vonden er verschillende kunstprojecten en tentoonstellingen plaats.

[GEDENKSTÄTTEN GESTAPOKELLER UND AUGUSTASCHACHT]

1 De Nederlander Phida Wolff kwam in 1944 in Osnabrück terecht en verbleef daar in een dwangarbeiderskamp. Daar schreef hij op 15 februari 1945 dit gedicht. Hij baseerde zich daarbij op de afschrikwekkende verhalen van voormalige gevangenen van AEL Ohrbeck. 'A.Z.' staat voor 'Arbeitszuchtlager' (werktucht kamp).

[VOLKER ISSMER | NIEDERLÄNDER IM VERDAMMTEN LAND | 1998]

- Krijgsgevangenenkamp
- Kamp voor buitenlandse dwangarbeiders
- Concentratiekamp
- Strafkamp
- Speciaal werkkamp voor Joden
- Werkopvoedingskamp Ohrbeck
- 10 Aantal kampen op één plaats

Ingang

Van 1944 tot 1945 diende hij als ingang van het AEL: de ene deur gaf toegang tot de ruimten waar de gevangenen verbleven, achter de andere deur lagen de ruimten van het kamppersoneel.

Werkopvoedingskamp van de Gestapo

De geheime staatspolitie (Gestapo) Osnabrück bestrafte in de Tweede Oorlog duizenden buitenlandse mannen en vrouwen door ze gevangen te zetten in werkopvoedingskampen (AEL). De meesten van hen hadden geprobeerd om aan hun dwangarbeid te ontkomen. Anderen hadden niet zo gewerkt als van hen werd geëist. In het AEL moesten ze zo slecht worden behandeld, dat ze daarna zonder verzet dwangarbeid zouden verrichten.

De Gestapo Osnabrück bracht gevangenen eerst nog over naar de AEL van andere afdelingen van de Gestapo. Dat was in de herfst van 1943 niet meer mogelijk. Tegelijkertijd spoorde een hogere SS- en politieleider ertoe aan om nieuwe AEL op te richten. Daarom richtte de Gestapo Osnabrück in januari 1944 in Ohrbeck een eigen AEL op. AEL Ohrbeck voorzag in ruimte voor 250 mannelijke gevangenen.

Het gebouw van het kamp behoorde toe aan de Klöckner-fabriek in Georgsmarienhütte, die samenwerkte met de Gestapo Osnabrück. De Gestapo liet veel AEL-gevangenen voor dit bedrijf werken, dat belangrijk was voor de oorlogsindustrie.

Werkopvoedingskampen in Europa Europa met de landsgrenzen van 1938

■ Duitse invloedssfeer 1942

■ Werkopvoedingskamp

■ Meerdere werkopvoedingskampen

Kamppoort

Vanaf 1944 vormde de poort de verbinding tussen AEL Ohrbeck en de buitenwereld. De gevangenen passeerden de poort op weg naar de plaats waar ze tewerkgesteld waren en bij hun terugkeer naar het AEL.

Ondersteuning van de oorlogseconomie

AEL Ohrbeck behoorde tot de ongeveer 280 kampen in Europa, waarmee de Gestapo met geweld de gedwongen tewerkstelling voor de Duitse oorlogseconomie forceerde. Ongeveer een half miljoen mannen en vrouwen verbleven tijdelijk in deze kampen, vooral buitenlandse dwangarbeiders.

De AEL vielen onder de regionale bureaus van de Gestapo. Zij legden mensen zonder rechterlijk vonnis gevangenisstraffen op. Een belangrijke reden om mensen op te sluiten waren pogingen om aan de dwangarbeid te ontkomen. Ook beschuldigingen door bedrijven dat dwangarbeiders te langzaam werkten konden tot bestraffing leiden.

De gevangenschap in het AEL duurde meestal acht weken. Wie werd vrijgelaten moest terugkeren naar de vroegere plaats van tewerkstelling, of kreeg van het arbeidsbureau een nieuwe werkplek toegewezen. Daar zagen anderen hoe slecht het de mensen ging die het AEL overleefd hadden. Op die manier wist de Gestapo op de werkplekken en in de verblijven van dwangarbeiders angst te verbreiden voor de werkopvoedingskampen. Op die manier wilde men de arbeidsprestaties voor de bedrijven en de oorlogseconomie verhogen.

Friedrich Kicker, Kampcommandant

* 1-7-1903 Oesede |
district Osnabrück
† 30-1-1966 Schledehausen |
district Osnabrück

Kicker volgde een handelsopleiding voor hij in 1923 bij de veiligheids-politie ging. Vanaf 1938 werkte hij voor de Gestapo Osnabrück. In januari 1944 werd hij aangesteld als hoofd van AEL Ohrbeck. In 1948 werd hij veroordeeld tot acht jaar gevangenisstraf, vanwege het doden van een gevangene uit de Sovjet-Unie in het werkopvoedingskamp. In 1951 werd hij vrijgelaten. Later werkte hij voor een uitgeverij.

Ongedateerd (rond 1938)
[BUNDESARCHIV BERLIN]

1 *“Hij was een heel gewelddadige en ruwe kerel. Al bij het minste of geringste sloeg hij erop los.”*

Mathias Bensmann

Nikolaj Lesnikow, Bewaker

* 9-5-1910 Olginskaja | Rusland
† Onbekend

Na de lagere school was Lesnikow werkzaam in de landbouw. Tijdens de Tweede Wereldoorlog begon hij te werken voor de Duitse veiligheids-politie. In april 1944 werd hij door de Klöckner-fabriek in Georgsmarienhütte aangesteld als bewaker. In augustus 1944 werd hij door de Gestapo Osnabrück in dienst genomen als bewaker van AEL Ohrbeck. Na de oorlog dook hij onder in Hamburg. Daarna is hij spoorloos verdwenen.

Ongedateerd (rond 1950)
[ITS BAD AROLSSEN]

De macht van de bewakers

Het personeel van AEL Ohrbeck bestond uit een kampcommandant, bewakers en administratief personeel. Het kamp werd geleid door Gestapo-functionaris Friedrich Kicker. Zijn superieur bij de Gestapo Osnabrück was Karl Haas. De kampcommandant en de bewakers bepaalden de omvang van het geweld waar de gevangenen dagelijks mee te maken kregen. Gevangenen werden door hen mishandeld en soms gedood.

Van meer dan 20 Duitse en buitenlandse bewakers zijn de namen bekend. De Duitse bewakers waren voornamelijk oudere mannen. De buitenlandse bewakers waren vaak afkomstig uit de Sovjet-Unie en werkten daarvoor al voor de veiligheids-politie. Bijna alle bewakers werkten eerder al voor de Klöckner-fabriek in Georgsmarienhütte.

De administratieve taken binnen het kamp werden uitgevoerd door twee ‘SS-Männer’, soldaten van de SS. Daarnaast werden de gevangenen geregistreerd door een werknemer van de Gestapo Osnabrück en waren er een vrouwelijke administratieve kracht en een tolk werkzaam. Bovendien was er nog een gevangene die hand- en spandiensten verrichtte.

Ruimte van de bewakers

Van 1944 tot 1945 werden deze ruimten gebruikt door het personeel van het werkopvoedingskamp. De voorste ruimte werd gebruikt door de bewakers, de achterste ruimte was het kantoor van de kampcommandant.

1 Mathias Bensmann zat in 1944 twee keer gevangen in AEL Ohrbeck. Beide keren werd hij er door de Gestapo Osnabrück van beschuldigd dat hij zijn werk niet had gedaan. In een strafrechtelijke procedure tegen de vroegere Gestapo-functionarissen Friedrich Kicker en Karl Haas schetste hij op 7 januari 1949 de gewelddadigheid van kampcommandant Kicker.

[NIEDERSÄCHSISCHES LANDESARCHIV | STANDORT OSNABRÜCK]

2

“Twee politieagenten stonden met gummiknuppels op de trap en riepen: ‘Eten, eten!’ Twee andere sloegen ons en zeiden: ‘Langzaam, langzaam’.”
Oleksandr Kolosovskij

1

Oleksandr Kolosovskij werd in 1924 geboren in Bolshoe Salesje, in Oekraïne. Hij werkte als dwangarbeider in Hamm. Na een vlucht poging kwam hij in mei 1944 terecht in AEL Ohrbeck en werkte in de Klöckner-fabriek. Daarna werkte hij bij een kolenmijn in Gelsenkirchen. Na de Tweede Wereldoorlog werd hij opgeroepen voor het leger van de Sovjet-Unie. Hij keerde in 1950 terug naar zijn dorp. Hij trouwde, werd vader van twee kinderen en werkte in de landbouw. Hij stierf in 2014.

Kamptrap

De AEL-gevangenen moesten via de trap naar hun slaapzalen of om naar de uitgang te komen. Als er bewakers op de overlopen stonden, dan konden ze hen niet ontwijken.

1

Oleksandr Kolosovskij nadat hij in 1945 in Gelsenkirchen werd bevrijd.

[GEDENKSTÄTTEN GESTAPOKELLER UND AUGUSTASCHACHT]

2

De vroegere AEL-gevangene Oleksandr Kolosovskij kijkt in een interview uit 2003 terug op de afranselingen die er plaatsvonden voor er eten werd uitgedeeld. Op bevel van de bewakers dromden de uitgehongerde gevangenen samen op de trap en werden daarbij mishandeld.

[GEDENKSTÄTTEN GESTAPOKELLER UND AUGUSTASCHACHT]

Geweld en angst

Het geweld vormde de grootste bedreiging voor de gevangenen van het werkopvoedingskamp (AEL) Ohrbeck. Met hun gevangenschap begonnen voor de gevangenen ook de vernederingen en mishandelingen. Het kamp personeel bestrafte kleine schendingen van de kampregels willekeurig met zware afranselingen of door iemand geen eten te geven. De kampcommandant en de bewakers legden zelf de straffen op en voerden ze uit. De gevangenen hadden geen mogelijkheden om zich tegen de beschuldigingen en bestraffingen te verdedigen.

De bewakers konden zonder aanleiding gewelddadig worden tegen de gevangenen en waren daarbij onvoorspelbaar en nietsontziend. De gevangenen probeerden de bewakers daarbij zoveel mogelijk te ontwijken. De overlevenden herinneren zich in het bijzonder aan de trap, waar ze geen bescherming hadden tegen het slaan van de bewakers. Sommige gevangenen werden hier door bewakers doodgeslagen.

Alle gevangenen leefden in de angst dat ze mishandeld en gedood zouden worden. Het doel van het geweld in het AEL was het intimideren en gewillig maken van gevangenen en het breken van hun wil.

1

Alleen nog maar een nummer

Er heersten barre omstandigheden in werkopvoedingskamp (AEL) Ohrbeck. Zwaar lichamelijk werk, honger, ziekten, afranselingen en treiterijen bepaalden het dagelijks leven van de gevangenen.

De meeste gevangenen waren dwangarbeiders. Ze hadden daarom in Duitsland toch al slechte leefomstandigheden. Door de gevangenschap in het AEL verslechterden die omstandigheden nog eens ingrijpend: ze liepen het gevaar hun leven te verliezen. De omstandigheden in AEL Ohrbeck leken op die in concentratiekampen.

Na aankomst in het kamp werden de gevangenen eerst geregistreerd. Ze kregen een nummer dat in een blikken plaatje werd gestanst. Dat identiteitsplaatje moesten de gevangenen om hun nek dragen. Het gevangenenummer kwam in de plaats van hun naam.

De gevangenen moesten hun persoonlijke eigendommen en kleding afgeven. Ze kregen daarvoor in de plaats afgedragen gevangenenkleding: een muts, een grijze broek en een dunne jas. Warme kleding voor in de winter kregen ze niet. De gevangenenkleding en het nummer dienden ertoe om de gevangenen te controleren, te vernederen en om ze ervan te weerhouden te vluchten.

Berging

Nadat de oude aanbouw was afgebroken en na het bouwen van een nieuwe, diende deze helft als berging. De ramen hadden tralies, er waren geen tussenmuren en geen trap.

1 Deze zes identiteitsplaatjes van gevangenen zijn tussen 2000 en 2010 gevonden tijdens opgravingen op het terrein van de Augustaschacht. Ze zijn afkomstig uit de tijd van AEL Ohrbeck, van 1944 tot 1945. Tot op de dag van vandaag is niet bekend, van wie deze identiteitsplaatjes waren.

[GEDENKSTÄTTEN GESTAPOKELLER UND AUGUSTASCHACHT]

1

2 “En toen moesten we te voet naar ons werk gaan, van Ohrbeck naar Osnabrück. Daar moesten we de mensen bergen die tijdens de bombardementen waren gedood of verminkt waren geraakt, hun benen en armen waren kwijtgeraakt. We moesten ze op een wagen gooien: dat was ons werk. De eerste keer toen ik dat deed, zag ik: Mijn God, alles zat onder het bloed, alles – mensenmensenmensenmensen! Ik ben toch nog jong! [De opzichter roept:] “Raboti, Raboti!” [huilt] Die schoft had een geweer, we konden niets tegen hem beginnen. “Sneller!” We vonden twee mannen – “Tevoorschijn halen!” En een van de mannen lag zo – dat zal ik nooit vergeten, ik zie altijd nog dat gezicht voor me – en ik hoor “Help me, help me, help me!”

B. W.

1 Bovenaan rechts op deze foto zijn twee gevangenen van Arbeitserziehungslager (AEL) Ohrbeck te zien die in 1944 of 1945 bezig zijn met puinruimen in Osnabrück. Dit werk was heel gevaarlijk, vanwege de blindgangers. De letters ‘A/Z’ die op hun jassen zijn geschilderd, staan voor ‘Arbeitszucht’ (werktucht) en ‘Arbeitszuchtlager’ (werktuchtkamp).

2 B. W. sprak in 1995 tijdens een interview in Almelo met Volker Issmer over zijn gevangenschap in AEL Ohrbeck.

[VOLKER ISSMER | DAS ARBEITSERZIEHUNGS-
LAGER OHRBECK BEI OSNABRÜCK | 2000]

[MEDIENZENTRUM OSNABRÜCK]

Levensgevaarlijk werk

Het dagelijks leven van de AEL-gevangenen bestond hoofdzakelijk uit zwaar lichamelijk werk voor de oorlogseconomie. Ze werkten voornamelijk in de Klöckner-fabriek Georgsmarienhütte, maar ook op andere plaatsen. De arbeidsomstandigheden waren zeer slecht en het werk was gevaarlijk. De gevangenen waren nooit beschermd tegen de hitte van de hoogovens of tegen het natte en koude weer op de bouwplaatsen. Tijdens het werk werden de AEL-gevangenen door de bewakers en opzichters getreiterd en vernederd.

De gevangenen waren ondervoed. Door het zware lichamelijke werk werden ze nog zwakker. Verwondingen en-ongevallen kwamen vaak voor. Veel gevangenen werden ziek en konden nauwelijks meer werken. Dit verlies aan arbeidskrachten werd door de Gestapo op de koop toe genomen.

Het doel van de AEL-gevangenschap was om de gevangenen te bestraffen en ze te dwingen tot onvoorwaardelijke gehoorzaamheid. Bovendien was het doel van AEL Ohrbeck om alle dwangarbeiders in de regio Osnabrück te intimideren. Ze moesten zien hoe het hen zou vergaan als ze zouden vluchten of niet zo zouden werken als van hen werd gevraagd.

Bestraft en uitgebuit

De gevangenen van het werkopvoedingskamp (AEL) Ohrbeck moesten extreem zware dwangarbeid verrichten. Van het werk van de gevangenen profiteerden vooral de Klöckner-fabriek in Georgsmarienhütte, maar ook de stad Osnabrück, de geheime staatspolitie (Gestapo) en een aantal verschillende bedrijven. De dwangarbeid was een manier om gevangenen te bestraffen en tegelijkertijd hun werkkraft uit te buiten voor de oorlogseconomie.

De meeste gevangenen werkten buiten het werkopvoedingskamp. Onder bewaking werden ze, per trein of met vrachtwagens, naar hun tewerkstellingsplaats gebracht, of gingen daar te voet heen. De bewakers controleerden hen voor zij het kamp uitgingen en opnieuw als ze terugkwamen.

De tewerkstelling gebeurde onder de zwaarste omstandigheden en de gevangenen werden streng bewaakt. Het kwam regelmatig voor dat ze werden mishandeld. Bij ongevallen en luchtaanvallen vielen er zwaargewonden en doden.

1 Mokken en een kom van geëmailleerd blik uit de tijd van het werkopvoedingskamp (AEL) Ohrbeck. De mokken en de kom werden in 2011 gevonden bij opgravingen bij de Augustaschacht. Voormalige gevangenen herinnerden zich dat dergelijke kommen in het AEL werden gebruikt als 'etensnap'.

[GEDENKSTÄTTEN GESTAPOKELLER UND AUGUSTASCHACHT]

“Ik kon me nooit wassen en ik had altijd luizen en ander ongedierte.”

J. G. Evers,
een voormalige gevangene uit Nederland

“Je moest werken: of je nu ziek was of niet.”

Rudolf Wolters,
een voormalige gevangene uit Nederland

[VOLKER ISSMER | DAS ARBEITSERZIEHUNGSLAGER OHRBECK BEI OSNABRÜCK | 2000]
[SAMMLUNG VOLKER ISSMER]

Doelgerichte ondervoeding

Het eten en drinken dat de AEL-gevangenen kregen was onvoldoende om zwaar lichamelijk werk te kunnen doen. Deze ondervoeding leidde in combinatie met de slechte werk- en leefomstandigheden tot ziekten en sterfgevallen. Om de gevangenen te bestraffen kregen ze soms helemaal geen eten uitgereikt van het kamppersoneel.

Voormalige gevangenen spraken erover dat ze vreselijk honger leden en dat de porties eten die ze kregen veel te klein waren: 's ochtends twee dunne sneetjes brood, 's middags nog eens twee sneetjes brood of niets en 's avonds een waterige soep gemaakt van aardappelen en groenteschillen.

Door de slechte voeding kregen de gevangenen diarree en gebreksverschijnselen. Ze vermagerden sterk of kregen zweren op hun benen.

De gevangenen hadden zoveel honger dat ze soms alles aten wat eetbaar leek. Ze aten knollen die aan de kant van de weg lagen en etensresten die waren weggegooid of die ze tussen het puin vonden. Vaak waren de gevonden etensresten bedorven, wat tot vergiftigingen leidde.

Ziek gemaakt

De AEL-gevangenen kregen te maken met vervuiling, ongedierte en ziekten. Buiten was er een latrine, een gebouw met eenvoudige toiletten. In het schachtgebouw zelf moesten de gevangenen in plaats daarvan gebruik maken van een emmer. Ze mochten zich maar heel soms wassen, met koud water. Bijna iedereen had luizen. In de koude slaapzalen sliepen vaak twee gevangenen samen in een bed. Daardoor was het gevaar van besmettingen groter.

Veel gevangenen werden ziek door het gebrek aan hygiëne, de slechte voeding en het zware lichamelijke werk. Tuberculose, diarree en longontsteking kwamen veel voor. Gevangenen raakten gewond door arbeidsongevallen of liepen letsel op door de afranselingen van het kamppersoneel.

In het kamp was er geen medische zorg. Sommige zieke en gewonde gevangenen werden overgeplaatst naar het ziekenhuis van Georgsmarienhütte.

In de laatste maanden van de oorlog werd in het AEL Ohrbeck een zogenaamde ziekenboeg ingericht. Daar kwamen alleen gevangenen te liggen die zeer verzwakt waren of niet konden werken. Velen stierven daar of werden gedood door bewakers.

Alfons van de Voorde werd in 1922 geboren in de Belgische plaats Nieuwerkerken. Om niet te werk te worden gesteld in Duitsland, woonde hij onder een valse naam in Brussel. Eind augustus 1944 werd hij gesnapt en vervolgens als dwangarbeider gedeporteerd naar Fürstenberg an der Oder. Na een vluchtpoging werd hij gevangen gezet in AEL Ohrbeck. Daarna moest hij in Osnabrück werken. Na de oorlog keerde hij terug naar België. Hij stierf in 2014.

Jules Schenck de Jong, geboren 1925 in het Nederlandse Rijswijk, werd op zijn achttiende gedeporteerd naar Salzgitter-Watenstedt. Hij werkte tot 1945 als dwangarbeider in de staalfabriek van Braunschweig. Na een vluchtpoging werd hij door de Gestapo Meppen voor acht weken overgeplaatst naar AEL Ohrbeck. In 1946 ging hij bij het Nederlandse leger. Daarna studeerde hij economie en werd fabrieksdirecteur. Hij had drie kinderen. Hij stierf in 2008 in Maastricht.

Giovanni Caserini werd in 1921 geboren in het Italiaanse Pieve Fissiraga. Hij kwam in september 1943 naar Duitsland als krijgsgevangene. Tot april 1944 moest hij bij het bedrijf Niehues & Dütting in Nordhorn werken, daarna bij de Klöckner-fabriek Georgsmarienhütte. Op 21 maart 1945 werd hij door de Gestapo overgeplaatst naar AEL Ohrbeck, omdat hij had geëist dat zijn rechten als krijgsgevangene werden gerespecteerd. Hier overleefde hij de laatste dagen van het kamp, een tijd waarin veel gevangenen stierven.

3

Uit heel Europa

In AEL Ohrbeck hebben in totaal meer dan 2.000 mannen gevangen gezeten, zowel volwassenen als jongeren. Dit waren bijna allemaal dwangarbeiders. De Duitse bezetter deporteerde hen naar Duitsland vanuit 17 verschillende landen. Ze kwamen vooral uit Nederland, de Sovjet-Unie, Italië, Polen en Frankrijk. De Nederlanders vormden daarbij de grootste groep. Velen van hen hadden geprobeerd om naar hun vaderland te vluchten. De Gestapo noemde dergelijke vluchtpogingen schendingen van het arbeidscontract. Dwangarbeiders werden ook vanwege zogenaamde leegloperij of om andere redenen zonder gerechtelijke procedure opgesloten in AEL Ohrbeck. De gevangenschap duurde meestal acht weken. Daarna keerden de dwangarbeiders terug naar hun vroegere werkplek of ze kregen door het arbeidsbureau nieuw werk toegewezen. In AEL Ohrbeck waren ook mannen opgesloten die door de Gestapo werden vervolgd als Joden, vakbondsleden, sociaaldemocraten, communisten of Jehova's getuigen. Zij werden na korte tijd overgeplaatst naar dwangarbeiderskampen of concentratiekampen.

1 Alfons van de Voorde na 1940 in België.
[ARCHIVES GÉNÉRALES DU ROYAUME | SERVICE ARCHIVES DES VICTIMES DE LA GUERRE | BRUSSEL]

2 Jules Schenck de Jong 2008 in de Herdenkingsplaats Augustaschacht.
[GEDENKSTÄTTEN GESTAPOKELLER UND AUGUSTASCHACHT]

3 Alle gegevens zijn afkomstig uit het kaartenregister van de Gestapo Osnabrück. Van ongeveer 700 van de 2000 AEL-gevangenen zijn er geen gegevens beschikbaar van de Gestapo.

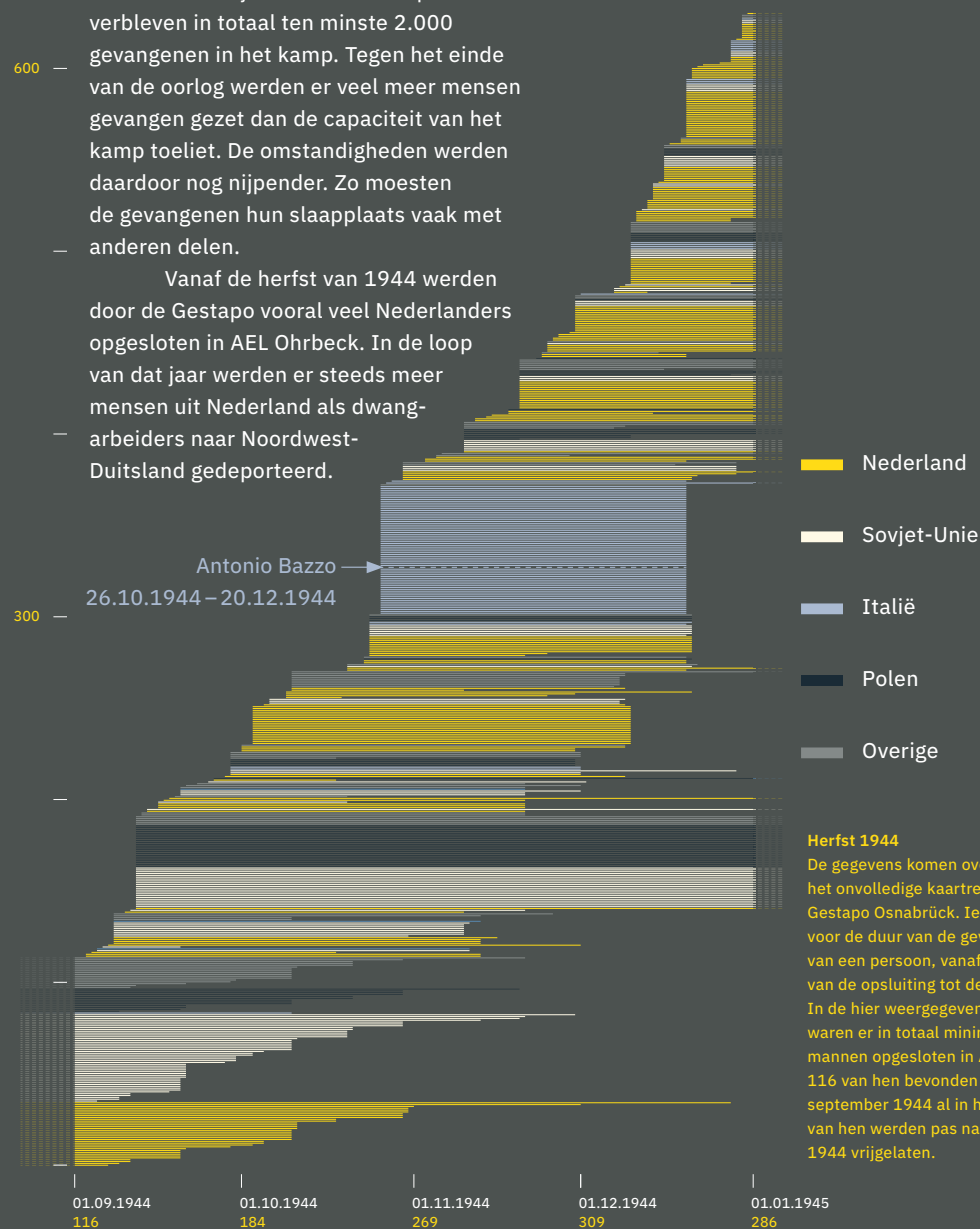
Acht weken gevangenschap

Het AEL Ohrbeck was opgezet om tegelijkertijd 250 gevangenen te kunnen huisvesten. De gevangenschap duurde gemiddeld acht weken. Daardoor veranderde de groep gevangenen voortdurend van samenstelling. Het kamppersoneel maakte nauwelijks onderscheid tussen gevangenen uit verschillende landen.

Tussen januari 1944 en april 1945 verbleven in totaal ten minste 2.000 gevangenen in het kamp. Tegen het einde van de oorlog werden er veel meer mensen gevangen gezet dan de capaciteit van het kamp toeliet. De omstandigheden werden daardoor nog nijpender. Zo moesten de gevangenen hun slaappleaats vaak met anderen delen.

Vanaf de herfst van 1944 werden door de Gestapo vooral veel Nederlanders opgesloten in AEL Ohrbeck. In de loop van dat jaar werden er steeds meer mensen uit Nederland als dwangarbeiders naar Noordwest-Duitsland gedeporteerd.

Velen van hen probeerden de slechte werken leefomstandigheden te ontvluchten. Ook vanuit andere delen van Duitsland kwamen er Nederlandse dwangarbeiders die op de vlucht waren. Wie op weg naar de grens werd gearresteerd, werd door de Gestapo bestraft met opsluiting in het AEL.

Onder onbekenden

De meeste gevangenen van AEL Ohrbeck bevonden zich in een isolement. De redenen daarvoor waren de slechte behandeling en het feit dat er steeds gevangenen bijkwamen en weggingen. Ze werden niet allemaal tegelijkertijd, maar de een na de ander opgesloten in het AEL en dan weer vrijgelaten. Op die manier hadden de gevangenen nauwelijks de gelegenheid om persoonlijke contacten aan te knopen. Ondanks dat velen van hen samen aan het werk waren of 's nachts samen in een ruimte verbleven, kenden ze elkaar vaak niet eens van naam.

Alleen tussen gevangenen die dezelfde taal spraken, dezelfde achtergrond hadden of dezelfde ervaringen deelden, ontstond er soms wat meer contact. Sommige dwangarbeiders werden vanwege een gezamenlijke vluchtpoging of op grond van een andere beschuldiging tegelijk met anderen in het AEL opgesloten. Als zij erin slaagden om in contact te blijven, konden zij elkaar wederzijds ondersteunen.

Over verzetshandelingen van gevangenen of pogingen tot onderlinge organisatie is niets bekend. Dat is ook het gevolg geweest van hun isolement en van de korte duur van de gevangenschap in AEL Ohrbeck.

De Fransen Gabriel Taguet, Joseph Beaurain en Georges Leclerc in 1942 als krijgsgevangenen (van links naar rechts). In 1944 waren de drie werkzaam als dwangarbeiders in Sögel/Emsland. In november 1944 kwam Leclerc in AEL Ohrbeck terecht en in januari 1945 ook de beide andere mannen. De Gestapo beschuldigde hen ervan naar de Britse radio te hebben geluisterd.

[GEDENKSTÄTTEN GESTAPOKELLER UND AUGUSTASCHACHT | SCHENKUNG PATRICK BEURAIN]

1

“Wij ruilden alles wat we aan ons lijf hadden voor eten, zelfs de ringen aan onze vingers. Wij moesten wel, anders waren wij ook verhongerd.”

Brief van M. Schop van 16 juli 1946. Hij beschrijft daarin uitvoerig wat hij heeft meegemaakt in AEL Ohrbeck.

[NIOD INSTITUUT VOOR OORLOGS-, HOLOCAUST- EN GENOCIDESTUDIES | AMSTERDAM]

Slaapzalen in de aanbouw

Vanaf de zomer van 1944 bevonden zich hier slaapzalen van het AEL, met stapelbedden van metaal of hout. Soms moesten twee gevangenen samen in een bed slapen.

1

Deze scheermesjes werden, in krantenpapier gewikkeld, ontdekt in de spleet van een dakbalk. Waarschijnlijk zijn ze daar verstopt door een AEL-gevangene, want de krant is van 3 februari 1944. Waarom ze werden verstopt en waarvoor ze dienden is niet duidelijk.

[GEDENKSTÄTTEN GESTAPOKELLER UND AUGUSTASCHACHT]

Hoe kan je overleven?

Om hun gevangenschap in het AEL te overleven, ontwikkelden de gevangenen verschillende methodes. Slechts een enkeling kende andere gevangenen waarop hij kon vertrouwen. Meestal was het ieder voor zich.

De gevangenen bewaarden alles wat ze vonden voor zichzelf en probeerden het voor de bewakers te verbergen. Ze ruilden die dingen dan heimelijk onder elkaar. Zo werd een sigarettenstompje bijvoorbeeld geruild tegen een stuk brood of een aardappel. Uit angst voor diefstal verborgen de gevangenen hun levensmiddelen en andere dingen. Om zich tegen de kou te beschermen trokken sommige gevangenen de kleren aan van medegevangenen die gestorven waren. Anderen sneden lege cementzakken open, wikkelden ze om hun bovenlichaam en hun benen en zetten ze vast met ijzerdraad.

Om te ontkomen aan het alom aanwezige geweld, probeerden de meeste gevangenen om niet op te vallen bij de kampcommandant en de bewakers. Ze pasten zich aan de omstandigheden in het AEL aan en onderwierpen zich aan de daar heersende regels. Slechts enkele gevangenen probeerden uit het AEL, op weg naar hun werk of vanaf de plek waar ze werkten te vluchten.

1 “De eerste drie weken werkte ik bij een begrafeniscommando. Bij dat commando hadden we veel te doen, kan ik u wel vertellen. We zagen iedere dag wel mannen die in elkaar zakten en werden weggedragen.”

M. Schop

Willem Johan Bruins 1943 in Nederland. Hij kwamen samen met zijn broer Johan Willem Bruins als dwangarbeider naar Duitsland. Na een vlucht poging werden beide mannen opgesloten in AEL Ohrbeck en werden daar in maart 1945 ernstig ziek. Willem Johan stierf op 4 april 1945 in het ziekenhuis van Kloster Ohrbeck.

[VOLKER ISSMER | DAS ARBEITSERZIEHUNGSLAGER OHRBECK BEI OSNABRÜCK | 2000]

Ziekenboeg

Begin 1945 werd hier een zogenaamde ziekenboeg ingericht. Hier werden ernstig zieke AEL-gevangenen heengebracht, maar ze werden er niet behandeld. Velen van hen stierven.

Steeds meer doden

De gevangenen liepen gevaar door het gebrek aan eten, de slechte huisvesting en het zware lichamelijke werk. Verder waren ze continu overgeleverd aan het geweld van de bewakers, dat tegen het eind van de oorlog nog verder toenam. Vele gevangenen stierven aan de gevolgen van mishandelingen. Uitputting, ziekte en letsel dat gevangenen opliepen bij hun werk waren andere doodsoorzaken.

Als een gevangene stierf, dan moesten andere gevangenen zijn lijk in een van planken getimmerde kist leggen, de kist op een handwagen naar de begraafplaats in Georgsmarienhütte brengen en daar begraven. In de winter van 1945 steeg het aantal sterfgevallen sterk. Dat gold zeker voor de Nederlandse gevangenen. Velen van hen kwamen in die tijd in het AEL terwijl ze al ziek en verzwakt waren. Uiteindelijk werden de doden niet meer in afzonderlijke graven gelegd, maar samen met anderen begraven. Hoeveel mensen er in AEL Ohrbeck gestorven en vermoord zijn valt niet precies na te gaan. Ten minste 100 mannen overleefden hun gevangenschap niet. Onder hen waren 60 Nederlanders.

1

Brief van M. Schop van 16 juli 1946. Hij beschrijft daarin uitvoerig wat hij heeft meegemaakt in AEL Ohrbeck.

[NIOD INSTITUUT VOOR OORLOGS-, HOLOCAUST- EN GENOCIDESTUDIES | AMSTERDAM]

1

“Om zes uur 's ochtends was er een controle op het binnenterrein van het kamp, waarbij te zien was welke mentaliteit de Gestapo had. De Oekraïners [hier worden de bewakers uit Oekraïne mee bedoeld] konden er ook wat van. We moesten ons opstellen in rijen en ondertussen sloegen ze als gekken met een houten plank. Iedere dag werd op een soort podium een aangeklaagde getoond die dan door de heren werd bewerkt. Ik ben er zeker van dat er wel eens iemand is doodgegaan daar, het werd iedere dag zo gedaan”.

Brief van Johannes Dekker aan historicus Volker Issmer van 7 januari 1996.

[VOLKER ISSMER | DAS ARBEITSERZIEHUNGSLAGER OHRBECK BEI OSNABRÜCK | 2000]

Appèlplaats

De AEL-gevangenen moesten op appèl staan tussen het schachtgebouw en de spoordijk. Het spoorwegtracé lag vroeger verder weg, dus de appèlplaats was vroeger bijna dubbel zo breed.

1

Deze luchtopname van het werkopvoedingskamp (AEL) Ohrbeck werd in de middag van 24 maart 1945 genomen vanuit een verkenningsvliegtuig van de Britse Royal Air Force. De appèlplaats tussen de spoordijk en het schachtgebouw ligt direct in het zonlicht. Aangezien de meeste gevangenen overdag buiten het kamp werkten, is er geen mens te zien.

[LUFTBILDDATENBANK DR. CARLS GMBH]

Gecontroleerd en geterroriseerd

Op de appèlplaats moesten de AEL-gevangenen zich 's ochtends vroeg opstellen in rijen en werden dan geteld. Op die manier controleerde het kamp personeel of alle gevangenen aanwezig waren. Na tien uur of meer aan zware dwangarbeid stonden de gevangenen 's avonds opnieuw appèl. Ook zieken, gewonden en stervenden moesten appèl staan. Op die manier werden de gevangenen vernederd en gedwongen om te gehoorzamen.

Hoe het dagelijkse appèl verliep hing sterk af van het humeur van de kampcommandant en de bewakers. Vaak gebruikten ze willekeurig geweld tegen de gevangenen. Om de gevangenen af te schrikken, werden sommigen van hen voor de ogen van de anderen afgeranseld. Door de mishandelingen waren de gevangenen geïntimideerd en probeerden zo min mogelijk op te vallen. Als er gevangenen leken te ontbreken, dan telden de bewakers de andere gevangenen urenlang na. Door het langdurig op appèl staan werden veel gevangenen ziek of gingen dood, vooral in de koude maanden.

“Voor het eerst kwam ik in aanraking met dat ‘KZ’ daar boven, zoals ze zeiden, toen er in de gemeente sprake van was dat ze daar een ‘KZ’ hadden gemaakt. [...] Mijn moeder zei, daar rijden we een keer heen en kijken wat het is. [...] Toen zijn we daarheen gegaan. Mijn moeder gooide toen een paar doosjes sigaretten over het hek. Plotseling kwam er een jonge soldaat naar ons toe en zei: ‘Jongedame, ik zou als ik u was maar snel maken dat u hier wekomt, anders zit u morgen ook achter dat hek.’ Toen ik die gestalten daar zag wist ik pas voor het eerst wat er daar eigenlijk aan de hand was.”

Horst Dransmann

[PROJEKT „KINDER VON DAMALS“ | STICHTING NATIONAAL MONUMENT KAMP AMERSFOORT | 2014]

1

2

Ketelhuis

In de jaren 1944 en 1945 woonden er vier arbeidersgezinnen in het voormalige ketelhuis. Vanaf de bovenverdieping en vanuit de tuin konden ze het terrein van het kamp zien.

2 Deze foto is rond 1950 genomen vanaf de huidige parkeerplaats. Na de ombouw tot fabriekswoningen veranderde er tussen 1945 en 1950 nauwelijks meer iets aan het ketelhuis. Rechts op de achtergrond is het vroegere stalgebouw zichtbaar en boven het dak de gevel van het schachtgebouw.

[VOLKER ISSMER | DAS ARBEITSERZIEHUNGS-LAGER OHRBECK BEI OSNABRÜCK | 2000]

Iedereen heeft het gezien

Het werkopvoedingskamp (AEL) Ohrbeck was bij mensen uit de omgeving bekend. Het kamp was omringd met prikkeldraad en was in het donker verlicht. Iedereen die op straat of via de Hüttenspoorlijn langs de Augustaschacht kwam, kon het terrein zien. Wie in het ketelhuis woonde, zag en hoorde de gevangenen, de bewakers en de kampcommandant.

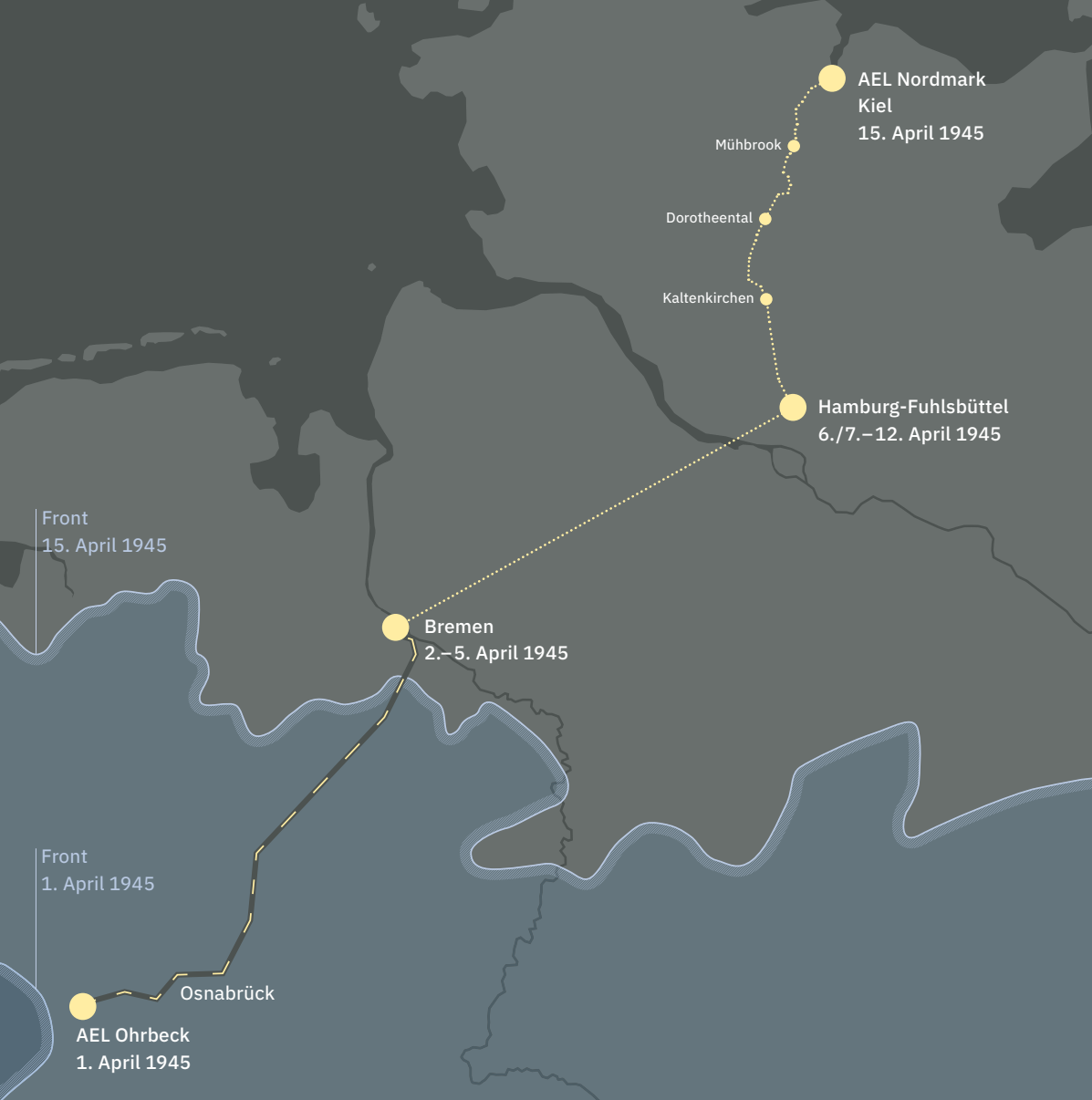
Kinderen en volwassenen uit de omgeving hebben meegemaakt dat er gevangenen zijn afgeranseld en doodgeslagen. Ook de mannen en vrouwen uit de beide grote dwangarbeiderskampen bij de Hüggel zagen hoe de gevangenen te lijden hadden. Het hoofd van het AEL woonde enige tijd bij een boer in de buurt van het kamp. Sommige bewakers kwamen uit naburige dorpen.

De bevolking reageerde op verschillende manieren op het AEL. Een deel van de mensen gaf blijk van verachting en vijandelijkheid ten opzichte van de gevangenen. Anderen waren bang. Er waren ook mensen die probeerden om de gevangenen te helpen, ook al was dat verboden.

1 Horst Dransmann (1944) was negen jaar oud toen de Gestapo het werkopvoedingskamp Ohrbeck oprichtte. Destijds kenden de meeste mensen in Holzhausen niet het verschil tussen een KZ, van ‘Konzentrationslager’ (concentratiekamp) en een AZ, van ‘Arbeitszuchtlager’ (werkstrafkamp).

[HORST DRANSMANN]

Route van de gedeporteerde gevangenen van AEL Ohrbeck naar Kiel-Russee. Tijdens het transport en de voettocht en in AEL Nordmark stierven meerdere gevangenen.

Spoordijk

Ook de AEL-gevangenen werden per trein naar de Klöckner-fabriek gebracht om dwangarbeid te verrichten. Daartoe werden ze gescheiden vervoerd van de andere reizigers, opeengepakt in goederenwagons.

Deportatie en dood

Kort voor Osnabrück werd ingenomen door het Britse leger, kreeg de kampcommandant het bevel om het werkopvoedingskamp (AEL) Ohrbeck te ontruimen. Op 1 april 1945 deporteerde het kamp personeel een deel van de gevangenen met een trein van de Klöckner-fabriek naar het bureau van de Gestapo Bremen. De andere gevangenen bleven onbewaakt en zonder voedsel achter.

Vanuit Bremen bracht de Gestapo de gevangenen over naar de politiegevangenis Hamburg-Fuhlsbüttel. Vervolgens moesten deze mensen te voet, opgejaagd door soldaten van de SS, meer dan 100 kilometer lopen naar AEL Nordmark in Kiel-Russee. Daar werden ze gevangen gehouden, voor ze op 4 mei 1945 werden bevrijd door Britse soldaten.

De gevangenen die in het kamp in Ohrbeck waren achtergelaten waren ziek en zwak. Sommigen van hen kregen hulp van families uit de nabije omgeving. Ook in de eerste dagen van april 1945 stierven er nog mensen aan de gevolgen van hun gevangenschap.

Hendrik Willem Gaertman

Je bent geen nummer

Je bent een mens

Je was mijn vader

Je blijft mijn vader

Je moet

Je durf

Je verzet tegen onrecht

leeft in mijn hart

Je bent geen nummer om te vergeten

Je bent een verhaal om te onthouden

Een verhaal om verder te vertellen

Jouw moet

Jouw durf

Jouw verzet in angstige tijden

Mag niet vergeten worden

Wat toen gebeurde

gebeurt weer

Mensen met moet en durf

met het hart op de goede plaats, brengen hoop.

Het gedicht over Hendrik Willem Gaertman schreef pastor Marinus van den Berg in 2018. Daarvoor had de zoon van Gaertman aan van den Berg de geschiedenis van zijn familie verteld. De nabestaanden hebben zwaar te lijden gehad onder het verlies van hun vader, die als verzetsstrijder veel mensen geholpen heeft.

1

2

Hoe kan je verder leven?

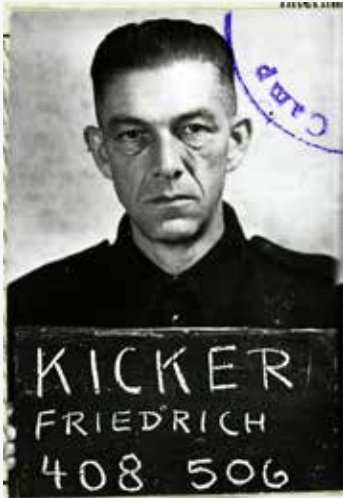
Na de Tweede Wereldoorlog waren de overlevenden van AEL Ohrbeck in een slechte gezondheidstoestand. Het lichamelijke en geestelijke letsel dat zij hadden opgelopen vormde voor hen en hun naasten een levenslange belasting. Een groot deel van de overlevenden was in 1945 tussen de 20 en 25 jaar oud. Veel overlevenden benadrukten hoe belangrijk het voor hen was om gewoon door te gaan met hun leven, alsof er niets was gebeurd. Door mee te werken aan het opbouwen van de samenleving die door de oorlog was kapotgemaakt, het vinden van een baan of het stichten van een gezin, hadden zij die mogelijkheid.

Behalve door hun gezondheid werd hun toekomst echter ook verstoord door andere problemen. Vaak kregen voormalige dwangarbeiders in hun landen van herkomst te horen dat ze tijdens de Tweede Wereldoorlog in Duitsland gewerkt hadden voor de vijand. Voor de verschrikkingen die ze in AEL Ohrbeck hadden meegemaakt was nauwelijks aandacht. Van schadeloosstelling voor de dwangarbeid door Duitse bedrijven of door het herenigde Duitsland zelf was geen sprake, of het gebeurde pas in een heel laat stadium.

1 Het identiteitsplaatje met nummer 1312 werd gedragen door de Nederlander Hendrik Willem Gaertman. Na een ongeval en mishandelingen stierf hij op 8 januari 1945 in AEL Ohrbeck. Een vriend van hem smokkelde het plaatje mee uit het kamp en gaf het aan de weduwe. De familie bracht het plaatje aan op een kruisbeeld.

2 Op de foto van rond 1941 is Hendrik Willem Gaertman te zien met zijn gelijknamige zoon.

[WWW.HENDRIKWILLEMGAERTMAN.COM]

1

De kampcommandant voor de rechtbank

In het raadhuis van Osnabrück werd op 28 september 1948 het enige proces gehouden waarbij iemand zich moest verantwoorden voor een misdaad die in werkopvoedingskamp (AEL) Ohrbeck was begaan. Voor een Britse militaire rechtbank werd de vroegere kampcommandant Friedrich Kicker ervan beschuldigd, een gevangene uit de Sovjet-Unie te hebben vermoord.

Als getuigen namens de aanklager waren alleen drie vroegere bewakers opgeroepen. Vroegere gevangenen had de rechtbank niet opgeroepen als getuigen. Johannes Lagemann en Friedrich Kühn beschreven, hoe Kicker na een telefoongesprek de 23 jaar oude Paul Iwanow doodde met twee schoten. Kicker beweerde voor de rechtbank dat hij slechts een bevel had uitgevoerd. Dit bevel zou hem telefonisch zijn gegeven door zijn superieur.

De rechtbank sprak Kicker – ook wanneer hij op bevel zou hebben gehandeld – niet vrij van de verantwoordelijkheid voor de daad en veroordeelde hem vanwege een oorlogsmisdaad tot acht jaar gevangenisstraf. In 1950 werd een verzoek om gratie ingewilligd en werd de straf verminderd tot vijf jaar. In 1951 kwam Kicker vrij door verdere kwijtschelding van de straf op grond van goed gedrag.

2

2

Dit bord hing aan de slagboom van de oprit naar de Augustaschacht. Rond 1970 was het schachtgebouw voor de veiligheid dichtgemetseld. Ook het terrein mocht niet meer worden betreden. De vereniging die de herdenkingsplaats beheert, kocht het gebouw in 2002 en maakte het weer toegankelijk.

[GEDENKSTÄTTEN GESTAPOKELLER UND AUGUSTASCHACHT]

1

Friedrich Kicker als geïnterneerde. De foto is vermoedelijk gemaakt kort voor zijn ontslag uit het interneringskamp Staumühle /district Paderborn, in juni 1948.

[NIEDERSÄCHSISCHES LANDESARCHIV | STANDORT OSNABRÜCK]

Straffeloos doden

De latrine was voor AEL-gevangenen gevaarlijk. Sommigen van hen moesten er 's nachts de volle emmers van de slaapzalen legen. Ze waren dan overgeleverd aan de gewelddadigheden van de bewakers.

Op 31 juli 1944 werd 's avonds Paul Iwanow, een gevangene uit de Sovjet-Unie, vermist. De bewakers wekten kampcommandant Friedrich Kicker. Hij dacht dat Iwanow zich verstopt had in de latrine en schoot in het gat. Iwanow kwam naar buiten en gaf zich over. Kicker doodde hem met twee pistoolschoten. Ter afschrikking lag het lichaam meerdere dagen naast de latrine. Kicker werd in 1948 in Osnabrück door een Britse militaire rechtbank veroordeeld voor doodslag en kreeg acht jaar gevangenisstraf. Hij kwam in 1951 vrij door kwijtschelding van de straf.

In het AEL Ohrbeck stierven minimaal 100 mensen. Iwanow was de enige gedode gevangene waarvoor iemand werd aangeklaagd. Verder werden alle andere moorden en misdaden die in AEL Ohrbeck waren begaan niet bestraft.

Drie decennia van zwijgen

Veel mensen in de regio Osnabrück hadden AEL Ohrbeck gezien of erover gehoord. Al in mei 1945 verzamelde de districtscommissaris van Osnabrück eerste verklaringen over mishandelingen van gevangenen. Kranten schreven over het proces in 1948 in Osnabrück tegen de kampcommandant. Toch werd er daarna tientallen jaren nauwelijks gesproken over het AEL en de gevangenen.

Na een eerste poging om de geschiedenis van het kamp te onderzoeken, verscheen in 1982 een brochure. Begin jaren negentig begon Volker Issmer met uitgebreid onderzoek naar de geschiedenis van het AEL. Zijn onderzoeksresultaten publiceerde hij in 2000 als documentatie.

Als eerste teken dat de doden van het kamp werden herdacht, werd in 1998 boven de Augustaschacht een herdenkingsmonument opgericht. Twee jaar later richtten burgers uit de stad en het district Osnabrück de vereniging op waaruit in 2008 de Herdenkingsplaats Augustaschacht voortkwam.